

heritage community) finner Jönsson en tämligen outtalad riskbedömning. Han poängterar att talet om allas rätt till kulturarv och kraven på ömsesidig respekt för varandras kulturarv i grund och botten handlar om erfarna upplevelser av motsatsen. Om det är genom respekt för olikheter som gemenskap ska byggas, hur bör då olikhet definieras för att kunna införlivas i en heterogen homogenisering? Hur ser samspelet mellan kollektiva och individuella produktioner av kulturarv ut och hur gör människor i praktiken när de utövar sin och allas rätt till offentliga kulturarv? Detta är svåra frågor utan enkla svar och jag är enig i Jönssons upprop om att mer forskning i ämnet behövs.

Redaktörerna för antologin *Kanon och kulturarv* har alltså valt att disponera artiklarna under tre olika teman. Denna indelning är dock inte helt oproblematisk. Ett tema som *Minne* genomsyrar ju alla texter och med tanke på antologins kulturpolitiska ambition framstår urvalet av artiklar under temat *Politiken* inte som helt självklart. Samtidigt är indelningen behövlig då det sammantagna innehållet i de många artiklarna speglar kulturarv- och kanonbegreppens mångfald av aspekter. Men behövs verkligen ännu en bok om minnespolitik? Jodå, antologin är en användbar sammanfattning av hur begreppen kanon och kulturarv definieras regionalt inom EU och nationellt i Danmark och Sverige, samt vilken funktion begreppen därmed har fått och kan få för politiska beslut i samhället. Valda delar av antologin kan sålunda på ett förtjänstfullt sätt fungera som undervisningsunderlag för utbildningar inom kulturmiljövård, samhällsplanering och/eller pedagogisk verksamhet. För alla andra minnespolitiskt intresserade och engagerade läsare rekommenderar jag lustprincipen. Många av artiklarna presenterar viktiga resonemang och resultat som bidrar till den fortsatta debatten om hur det förflutna lyfts fram eller trängs undan i vårt kollektiva och individuella minne.

Beate Feldmann, Stockholm/Södertörn

Förmoderna livshållningar. Dygder, värden och kunskapsvägar från antiken till upplysningen. Marie Lindstedt Cronberg och Catharina Stenqvist (red.). Nordic Academic Press, Lund 2008. 349 s., ill. ISBN 978-91-85509-06-5.

Till varje högkulturs adelsmärke hör en uppfattning om historiska skeenden som fått betydelse just för ifråga-

varande kultur. Det kan vara fråga om idealisering av vissa tider och företeelser, det kan också vara fråga om nedvärdering, t.o.m. satanisering av annat i det gångna. Allt detta sker för att den aktuella tiden och dess kulturyttringar skall framstå som utmärkta och lovvärda för den vanliga människan. Nu har det ofta sagts att den moderna kulturen – inte minst skolan – försummar att ge en ordentlig historisk bakgrund till vår tids företeelser. En historielöshet med förödande konsekvenser för bedömningar och handlingar i nutid kan därför bli resultatet.

En sak är ju att berätta historien så att vissa händelser – ofta krigiska sådana – blir tidsfästade och att man kan ge årtal för när något inträffat. Detta är viktigt och sådant kan utnyttjas i lokalhistorier och i turistiska sammanhang. Betydligt svårare är det att försöka fånga gångna släktleds livsstil och handlingsmönster. Och ändå är det just detta som är så viktigt för att man skall förstå varför människor tidigare handlade som de gjorde men också för att förstå moderna företeelser och varför de har en tröghet i förverkligandet i vår tid. Jag tänker då på frågor som rör kvinnors jämställdhet, moralens utveckling och frågor som i allmänhet har att göra med religionens värld. Idag möter man ofta i diskussioner och i insändarspalter en viss oförståelse för varför frågor rörande moral och religion inte kunde ordnas på ett mer rationellt och följdriktigt sätt. Det man då ofta glömmar bort är den tröghet som föreställningar och myter har i vår kultur och att nya förhållningssätt inte arbetas fram särskilt snabbt. Också vår tid kännetecknas av ett konglomerat av filosofier, trosföreställningar och moraliska omdömen som kämpar med varandra om överhöghet och dominans.

Boken *Förmoderna livshållningar. Dygder, värden och kunskapsvägar från antiken till upplysningen*, har tagit som sin uppgift att sätta oss in i det förmoderna konceptet, en uppgift som egentligen är överstor i en enda bok. Lösningen har blivit att man gör nedslag i historien genom olika artiklar som berör frågor rörande kunskap, värden och religion. Boken är ett resultat av ett nätverk med namnet *Livshållningar: Idéer, Dygder och Värden i förmodern och tidigmodern tid*. Det har letts av Marie Lindstedt Cronberg och Catharina Stenqvist med finansiering bl.a. från Riksbankens Jubileumsfond.

Boken innehåller fjorton artiklar av olika författare med en inledande beskrivning av utgivarna, där projektet presenteras och de olika bidragen kort refereras. Det är en lång tidrymd artiklarna täcker, alltifrån antiken över renässansen till upplysningstiden. Självklart är det så

att man inte i en enda stor artikel kunde teckna hela den utveckling som skett under så lång tid och därför är det förståndigt att ta in artiklar som på skilda områden fördjupar kunskapen. Vi får en belysning av vad vänskap och kärlek betytt i gången tid, av vad tålmod och heder inneburit, av hur politisk klokhet och krigshandlingar tolkats, av brytningen mellan filosofi med rötter i antiken och kristendomens etiska och moraliska omdömen, allt i kontrast till folkliga traditioner särskilt rörande äktenskapet och synen på kvinnans roller i samhället. Det är således ett stort spektrum av ytterst intressanta frågor som lyfts fram och här kan det inte bli fråga om att recensera vart och ett bidrag för sig. Jag vill bara konstatera att det är mycket värdefull kunskap som lyfts fram och som borde ingå i det allmänna medvetandet och i skolans undervisning, vilket väl ändå är att hoppas för mycket.

Jag har vid läsningen framför allt fäst mig vid den genomgripande roll kristendomens trosvärld spelat i tolkningen av s.k. vetenskapliga data, vidare av hur kyrkans moralvärderingar tolkats i relation till sedvänjor och bruk med lång tradition på det folkliga planet och av hur symboler som himmel och helvete kunnat få konkreta nedslag i den folkliga föreställningen. Boken utgör faktiskt en rik källa till förståelse för hur tidigare släktled argumenterat och handlat i skilda situationer. Vi finner paralleller till det på många håll i världen idag, där inte det moderna, för att inte tala om det senmoderna, tänkesättet ännu slagit igenom. Och man slås av hur nära egentligen den förmoderna livshållningen ligger oss historiskt sett. Man kommer att undra över om alla företeelser i vårt senmoderna samhälle kan betraktas som positiva. Läsningen av denna värdefulla bok borde åtminstone hjälpa oss att bättre förstå kulturer i vår värld som liknar de förmoderna livshållningarna som här skildras. I en interkulturell dialog, t.ex. med en del av våra invandrarkulturer, är det väsentlig kunskap denna bok förmedlar.

Nils G. Holm, Åbo

Äntligen stod hon i predikstolen. Historiskt vägval 1958. Boel Hössjer Sundman (red.). Verbum, Stockholm 2008. 251 s., ill. ISBN 978-91-526-3217-8.

2008 var det femtio år sedan ett beslut fattades som gav kvinnor rätt att bli präster i Svenska kyrkan. Med anledning av det har Verbums bokförlag gett ut en an-

tologi som både skall ge inblickar i debatterna om det kvinnliga prästämbetet före 1958 och utvecklingen som ägt rum sedan dess fram till nu. I boken medverkar elva kvinnor och tre män. Sju av kvinnorna och två av männen är präster i Svenska kyrkan. Åtta av kvinnorna är teologie doktorer, två dessutom docenter samt en professor emerita i historia. En av männen är professor emeritus i teologi.

Den nuvarande ärkebiskopen Anders Wejryd har skrivit förordet till boken. Han blickar inte bara bakåt utan ser även framåt med budskapet att ”vi behöver kvinnliga präster som ledare i kyrkan, som kyrkoherdar och biskopar!” (s. 6). Boken inleds med en uppsats av antologins redaktör Boel Hössjer Sundman, som ger en historisk översikt över debatterna fram till 1958. Sundmans tanke med antologin är att den skall stimulera till vidare forskning. Hon menar att ”märkligt nog finns det nästan ingen forskning om de prästvigda kvinnorna och deras betydelse för Svenska kyrkan” (s. 11).

Många av uppsatserna i boken uppehåller sig vid historiska betraktelser, både vad som hände före och efter 1958. En av de allra första svenska kvinnor som talat från en predikstol var Afrikamissionären Ida Granqvist. Hon höll ett anförande vid en missionskonferens i Nikolai kyrka i Örebro 1916. Detta ledde i efterhand till en hel del diskussioner och många reportage i tidningar om det som uppfattades som en unik kyrkohistorisk händelse. Redan 1911 hade Anna Howard Shaw, prästvigd i en metodistkyrka i England 1880, predikat i Gustav Vasa kyrka i Stockholm, men inte från predikstolen. Även denna predikan blev omtalad i tidningarna. Den tredje kvinnan som predikade i en svensk kyrka var författaren Ester Lutteman, också i Gustav Vasa kyrka, 1929. Denna gång skedde det på predikstolen, och fick påtaglig uppmärksamhet i tidningarna. Lutteman kände en stark prästkallelse och var nära lierad med kvinnorörelsen.

Redan 1923 föreslog en utredning, tillsatt 1919, att kvinnor skulle få tillträde till prästämbetet. En inskränkning som anfördes var att en kvinnlig präst bara kunde få tjänst i en församling där det redan fanns en manlig präst. Utredningens förslag avvisades emellertid av biskopsmötet. 1946 tillsatte regeringen en ny kommitté med uppgift att utreda och komma med förslag i frågan om att öppna prästämbetet för kvinnor. Utredningens förslag förelåg 1950. Majoriteten föreslog att kvinnor skulle kunna prästvigas men med en liknande inskränkning som föreslogs 1923. Mot denna inskränkning reserverade sig författarinnan Märta Leijon. Hon var politiskt aktiv inom bonderörelsen och var med om att